

342(4) VII-1
P. 4000

MAGYARORSZÁG ÉS AUSZTRIA KAPCSOLATÁNAK JOGI ALAPJA

IRTA

Dr POLNER ÖDÖN

IGAZSÁGÜGYI MINISZTERI TANÁCSOS, EGYETEMI C. NY. RK. TANÁR,
A M. TUD. AKADEMIA L. TAGJA

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM	
Jog- és Közigazgatástudományi Kar Könyvtára	
Lelt. napló	192391 sz. 19
1956. II. csoport	szám.

Különlenyomat a Concha-émlékkönyvből

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

1912

~~ZEMELTUDORÁNYI KÖZVETŐI
ALAPJAVULÁSOK~~
10089/5

Magyarország és Ausztria kapcsolatának jogi alapja az 1723: I. és II. t.-c. vagyis az ú. n. *pragmatica sanctio*. Ez a közjogi tétel, melyet az 1867: XII. t.-c. I. §-a félremagyarázhatatlanul megállapít, a magyar közjog művelői között vitán felül áll. De az ú. n. *pragmatica sanctio* jogi természete tekintetében a magyar közjogászok nem egészen értenek egyet. Még kevésbé értenek egyet e tekintetben a magyar és az osztrák közjogászok, ami csak természetes következménye annak, hogy azok a rendelkezések, melyek egyrészt a magyar alkotmány, másrészt az osztrák alkotmány szerint az említett viszony jogalapját képezik, egymástól annyira eltérők, hogy ne mondjuk ellentétesek, hogy azoknak alapján egyetértelmű fel fogásnak kialakulása csak nehezen képzelhető.

Ez alkalommal a jogalapok kérdésének a magyar közjog szempontjából való tisztázásához kívánok hozzájárulni.

*

Magyarország és Ausztria közjogi viszonyában négy elemet kell megkülönböztetni. Ezek 1. meghatározott nőági utódok kihaltáig a két állam *együttes birtoklása*; 2. a két államnak egymás iránti *védelmi kötelezettsége*; 3. bizonyos állami ügyeknek *közös ügyekké* nyilvánítása és mint ilyeneknek körvonalazása; 4. a közös ügyek *elintézésének* meghatározott módja. Az *együttes birtoklást* kimondotta az 1723: I. és II. t.-c.; a *védelmi kötelezettség* az 1867: XII. t.-c. értelmezése szerint származik a kimondott együttes birtoklásból; a *közös ügyek közössége* ugyancsak az 1867: XII. t.-c. értelmezése szerint egyenesen folyik az 1723: I. és II. t.-c.-ből származtatott *védelmi kötelezettségből*, de azokat pontosan csak az 1867: XII. t.-c. hatá-

rozta meg és csak a közös ügyek *elintézésének* az 1867: XII. t.-c.-kel szabályozott jelenlegi módja olyan, amely nem következik egyenesen a *pragmatica sanctióból*.

Látni való ezekből, hogy a Magyarország és Ausztria közjogi viszonyában megkülönböztetett négy elem közül az első három olyan, amely az 1723: I. és II. t.-c.-en alapul és csak a negyedik olyan, melynek *jelenlegi* alakja új.

Az 1867: XII. t.-c. az uralkodóház és Magyarország között létrejött alapszerződésnek mondja az 1723: I., II. és III. t.-c.-et (bev. 4. bek.). Az 1867: XII. t.-c.-nek erre a kijelentésére alapítja az a magyar elmélet a maga állítását, amely az 1723: I. és II. t.-c.-nek említett rendelkezéseit a nemzet és a király, illetve a királyi ház közötti ú. n. belső államjogi, vagy államalkotó szerződésnek minősíti. Nézetem szerint az 1867: XII. t.-c.-nek idézett meghatározása, mely egyik szerződő félként nem a *nemzetet*, hanem *Magyarországot*, másik szerződő félként pedig nem a *magyar királyt*, vagy a *magyar királyi házat*, hanem az *uralkodóházat* nevezi meg, egyrészt Magyarország, vagyis a magyar állam, másrészt a többi örökös tartományokat birtokló és azok felett teljes állami hatalmat gyakorló osztrák fejedelmi ház között létrejött szerződést jelenti, amely ezen az alapon most a magyar állam és az osztrák állam között áll fenn és amely csak külső, nemzetközi jogi természetű lehet.

Hogy az 1867: XII. t.-c.-ben említett szerződés alatt ilyen szerződést kell érteni és hogy azt nem lehet csak a magyar állam két államhatalmi tényezője közötti szerződésnek tekinteni, az magából az 1867: XII. t.-c.-ből szinte kényszerítőleg következik. E törvény 1. §-a értelmében az 1723: I. és II. t.-c. által elfogadott (vagy inkább: tartalmazott) *pragmatica sanctio* annak a kapcsolatnak az alapja, amely egy részről a magyar korona országai, más részről öfelségének többi országai és tartományai között jogilag fennáll. A két országcsoport között jogilag fennálló kapcsolatnak, más szóval: a két állam közötti jogviszonynak az alapja tehát a *pragmatica sanctio* és két állam közötti jogviszonynak csak oly szerződés lehet az alapja, amely a két állam között áll fenn és nem olyan, amely csak az egyiknek alkotó elemei között jött létre.

A törvény 2. §-a szerint ebben a szerződésben megállapított együttes birtoklás folytán a közös biztosság együttes erővel leendő védelme és fenntartása oly közös és viszonyos kötelezettség, mely egyenesen a *pragmatica sanctióból* származik. A közös biztosság, az együttes erő, valamint a közös és viszonyos kötelezettség, melyről

itt szó van, a két országcsoporthoz biztossága, ereje és kötelezettsége s nem csak a magyar nemzet és magyar király biztossága, ereje és védelmi kötelezettsége. Mikor a 2. §. az egy közös uralkodó alatt álló országoknak és tartományoknak együtt birtoklásáról beszél és a közös biztosság együttes erővel leendő fenntartására szolgáló védelmi kötelezettséget ebből az együtt birtoklásból származtatja, világos, hogy az itt megjelölt országoknak és tartományoknak közös biztosságát, együttes erejét és védelmi kötelezettségét érti. Ha azonban ez a védelmi kötelezettség a két országcsoporthoz, más szóval államot terhelő kötelezettség, akkor ez a kötelezettség nem származhatik oly jogalaphoz, mely csak a két állam egyikének belső jogszabálya, hanem csak olyanból, mely két államra képes és alkalmas jogviszonyt és ebből folyó jogi kötelezettséget megállapítani.

A 3. §-ból is ugyanily jogviszony constructiója következik. A 3. §. értelmében a megállapított védelmi kötelezettség mellett határozottan kikötötte a *pragmatica sanctio* azt a feltételt is, hogy Magyarország alkotmányos közjogi és belkormányzati önállása sértetlenül fenntartassék. Ez a feltétel kikötése jogilag csak oly viszony mellett lehetséges, amelyben Magyarország közjogi és belkormányzati önállása veszélyeztetve lehet, amely tehát jogilag nemcsak Magyarország saját állami tényezői között jött létre, hanem Magyarország és egy más, rajta kívül álló állam tényezői között, mert csak a magyar államon kívül álló hatalom és állami tényező lehet abban a helyzetben, amelyben a magyar állam közjogi és belkormányzati önállóságát veszélyeztetheti, amely lehetőséggel szemben szükséges volt a magyar állam közjogi és belkormányzati önállóságának fenntartását feltételként kikötni.

Az 1867: XII. t.-c.-nek' szerint a kiinduló pontokat meghatározó alaprendeletei az ú. n. *pragmatica sanctio*t és különösen az 1723: I. és II. t.-c.-nek' az együttes birtoklást megállapító rendelkezéseit kétségtelenül mint a magyar és az osztrák állam közötti szerződést magában foglaló rendelkezéseket tüntetik fel. Ezen a jogi constructión változtatást nem tesz szükségessé az a körülmény, hogy akkor, mikor az 1723: I. és II. t.-c.-et megalkották, a Magyarországgal szemben álló osztrák állam fogalma tulajdonkép még ismeretlen volt. Az 1723: I. és II. t.-c. nem beszél osztrák államról, hanem csak az osztrák háznak országairól és tartományairól (az I. t.-c.-ben) és az uralkodónak többi: Németországon belül és kívül fekvő országairól és tartományairól, (a II. t.-c.-ben). Mindezeknek összessége nem annyira mint jogalany, mint inkább csak mint jog-

tárgy tünik élő. De ily körülmények között felmerülhet a kérdés, helyes-e azt a viszonyt, mely nem a többi országok és tartományok jogalanyisággal még alig bíró összessége, hanem az uralkodóház és Magyarország között jött létre, a magyar állam és az osztrák állam közötti szerződésnek minősíteni.

E tekintetben figyelembe kell venni a következőket. Az 1723: I. és II. t.-c.-ből kitünik, hogy az akkori magyar törvényhozás a habsburgi fejedelmi házat, mint ú. n. osztrák házat, «domus Austriaca»-t a magyar államon kívüli önálló jogi tényezőnek tekintette, amit teljes joggal tehetett is, most az akkori német fejedelmi házak, mint jogilag szervezett testületek, jogi személyiségek önálló jogalanyok voltak. Mint ily önálló, a magyar államon kívüli jogi tényezőt helyezi egymással szembe és különbözteti meg az 1723: I. t.-c. az osztrák házat és annak országait meg tartományait egy részt, s Magyarországot, ennek koronáját és ehhez a koronához tartozó részéket, országokat és tartományokat más részt. Így az 1. §., midőn törvénybe iktatja a nemzet köszönetét azért, hogy az uralkodó az ő osztrák háza nőágainak Magyarország királyi koronájára és az ahhoz tartozó részekre, országokra és tartományokra való elhivattatását elfogadta; így a 4. §., midőn megállapítja az újonnan elhatározott öröklésnek azt a következményét, hogy aki az osztrák ház országainak és tartományainak örököse lesz az osztrák házban elfogadott elsőszülöttség rendje szerint, ugyanaz tartassék és koronáztassék az utódlásnak ugyanazon örökletes jogánál fogva Magyarországnak és kapcsolt részeinek, országainak és tartományainak is királyául.

A II. t.-c.-ben szintén megvan az osztrák háznak ilyen önálló jogi tényezőként való felfogása, különösen midőn kimondja, hogy az osztrák házban elfogadott és elismert nőági örökösödést állapítják meg Magyarországon is (9. §.).

Ha tehát az 1723: I. és II. t.-c. az osztrák házat és annak országait meg tartományait Magyarországgal és ennek részeivel, országaival és tartományaival szemben mint önálló jogi tényezőt megkülönbözteti, akkor semmi akadálya sincs annak, hogy azt a jogviszonyt, amely az 1867: XII. t.-c. értelmezése szerint az uralkodóház és Magyarország között jött létre, az 1723: I. és II. t.-c.-ben említett, s a magyar államon kívül álló osztrák ház és az ugyanott említett Magyarország s a hozzá kapcsolt részek, országok és tartományok között létrejöttek tekintsük. Ebben a jogviszonyban azonban az osztrák ház jogalanyiságot jelentő fogalma mellé ma az osztrák ház országaiból és tartományaiból előállott osztrák állam-

nak szintén jogalanyiságot jelentő fogalmát, «Magyarország s a hozzá kapcsolt részek, országok és tartományok» elnevezés helyébe pedig a «magyar állam» megjelölést kell helyezni. Azokban az országokban és tartományokban ugyanis, melyeket az 1723: I. és II. t.-c. az osztrák ház országainak és tartományainak nevez, az állami hatalom jogosítványai a fejedelmi ház jogosítványainak részét tették és azok az országok a fejedelmi ház jogosítványainak csak tárgyai és nem alanyai voltak; de idővel ezekből az országokból és tartományokból a szintén jogalanyisággal bíró osztrák államban állott elő, mely a fejedelmi ház régi jogosítványainak egy részét magába felszívta és annak közjogilag jogutódjává vált. Más részt pedig világos, hogy az 1723: I. és II. t.-c.-ben említett «Magyarország s a hozzá kapcsolt részek, országok és tartományok» megjelölés nem a nemzetet, mint az egyik államhatalmi tényezőt, hanem magát az egész magyar államot jelenti.

Az kétségtelen, hogy miután az 1723: I. és II. t.-c. megalkotásakor Magyarország királya ugyanaz volt, mint aki az ú. n. osztrák ház feje, a Magyarország és az osztrák ház feje közötti megegyezés abban a színben tűnhetik fel, mintha ez csak az országgyűlés képviselte magyar nemzet és a magyar király közötti megegyezés volna. Azonban ez téves képzet és nem fogadható el különösen akkor, mikor a magyar király és a magyar nemzet között megegyezésre egyáltalán nem lehet a magyar állam és az osztrák állam együttes birtoklásának és kölcsönös védelmi kötelezettségének jogviszonyát alapítani.

Kérdés azonban ezek után, hogy ha az 1723: I. és II. t.-c.-ben kimondott együttes birtoklás szabályát Magyarország, vagyis a magyar állam és az osztrák ház mint ezen ház országai és tartományai felett az államhatalmi jogosítványokat is bíró fejedelmi ház között létrejött szerződésen alapulónak nyilvánítjuk, ennek a szerződésnek létrejötté miben nyilvánul?

Ezzel a kérdéssel foglalkozni ugyan szinte felesleges, mert amint láttuk, az 1867: XII. t.-c. szerződésnek nyilvánítja az 1723: I. és II. t.-c.-et és belőlük szerződéses természetű kötelezettségeket származtat. Ennélfogva a *pragmatica sanctio*t szerződésnek kell tekintenünk, akármily formában is jött létre.

Alakszerű szerződésben az említett jogviszony létrejövele kifejezésre nem jut. Az 1723: I. és II. t.-c. ilyen alakszerű szerződésnek nem tekinthető. Ez a két törvénycikk maga kizárólag a magyar állam törvényhozási cselekménye, mely a magyar állam törvény-

hozásának két tényezője: a király és az országgyűlés megegyezésével jött létre. De a magyar államnak ez a két törvénye tartalmával tanúsítja azt, hogy nemcsak a magyar országgyűlés és a magyar király között jött létre magyar törvényt létesítő akaratmegegyezés, hanem akaratmegegyezés jött létre a magyar országgyűlés és az osztrák fejedelmi háznak a magyar király személyével azonos feje, és az osztrák ház országainak és tartományainak uralkodója között is, amely akaratmegegyezés a magyar állam és az osztrák ház és annak országai között jogviszonyt létesített.

Az I. törvénycikk tartalmazza tulajdonképp ennek az akaratmegegyezésnek a tanúsítását, amennyiben ez a törvénycikk iktatja törvénybe annak a ténynek elbeszélését, hogy az országgyűlés a Magyarország királyi koronájában, valamint a hozzá tartozó részekben, országokban és tartományokban való öröklést az osztrák ház nőágának feljánlotta és az uralkodó ezt a vele küldöttségileg tudatott ajánlatot elfogadta; valamint ugyancsak ez a törvénycikk iktatja törvénybe az uralkodónak azt a célzatát, amely szerint Magyarországon is oly örökösödési rendet akar, hogy az, aki az osztrák ház országainak és tartományainak örököse, Magyarországnak és a hozzá csatolt részeknek, országoknak és tartományoknak is királyául tartassék és koronáztassék. Világos, hogy midőn az uralkodó az ő osztrák háza nőága számára az örökösödésnek feljánlását elfogadta, az osztrák ház fejének minőségében nyilatkozott; és világos, hogy midőn kifejezte azt a célzatát, hogy osztrák házának országaiban és tartományaiban, valamint Magyarországon és kapcsolt részeiben az uralkodó ugyanaz legyen, az osztrák ház országainak és tartományának uralkodója minőségében is nyilatkozott. A magyar országgyűlés és az osztrák fejedelmi ház feje, valamint az osztrák tartományok uralkodója közt váltott ennek az akaratkijelentésnek megfelelő s a magyar államra hatályos rendelkezést azután a II. t.-c. tartalmazza, amennyiben ez mondja ki, hogy a karok és rendek az öröklési jogot átvizsik az osztrák ház nőágára is és hogy Magyarországot és kapcsolt részeit a meghatározott leányágakban együtt kell birtokolni az uralkodónak többi országaival és tartományaival. Nem elég azonban megállapítanunk, hogy az együttes birtoklás tekintetében kölcsönös akaratkijelentések történtek, meg kell még azt is állapítanunk, hogy ezek az akaratkijelentések egybehangzóak voltak és hogy ezek kölcsönösen kötelező jogviszony létesítésére irányultak.

Ami a kölcsönös akaratkijelentéseket illeti, láttuk, hogy azokat

az 1723: I. és II. t. c.-ből meg lehet állapítani. Az osztrák ház feje és az osztrák ház országainak uralkodója részéről akaratkijelentés történt arra nézve, hogy a Magyarország részéről osztrák háza számára felajánlott leányági öröklést elfogadja, másrészt arra, hogy Magyarországon ugyanazt az elsőszülöttségi öröklési rendet akarja, mint amelyet többi országaiban már megállapított, hogy az, aki az osztrák ház országainak és tartományainak örököse, Magyarország királyául is tartassék és koronáztassék. Ennek az akaratkijelentésnek tárgya tehát az, hogy az örökösödési rendnek egyformasága által az uralkodó személyazonossága biztosíttassék. Látszólag ez az akaratkijelentés csak az egyforma örökösödési rend behozatalára irányul és nem arra is, hogy az egyformává tett örökösödési rend fenn is tartassék; miután azonban az egyforma örökösödési rend behozatalának indokául és céljául az uralkodó személyazonossága állítatik oda, világos, hogy az akaratkijelentésnek a tárgya az uralkodó személyazonossága és következésképp az is, hogy a személyazonosság az egyformává tett örökösödési rend későbbi megváltoztatására által meg ne szűnjék.

A magyar állam részéről erre a tárgyra vonatkozó akaratkijelentést, mint láttuk, a II. t. c. tartalmazza. Ez kimondja, hogy az örökösödési rendet bizonyos fokig egyformává teszi az uralkodó többi országaiban és tartományaiban megállapított örökösödési renddel és azután közvetve megállapítja az uralkodó többi országainak és tartományainak Magyarországgal való együttes birtoklását.

A törvény nehézkes mondatszerkezete mellett ez az együttes birtoklás nincs egyenesen, hanem csak bizonyos kerülő úton kimondva. Midőn ugyanis közbevetett mondatban a törvény kimondja, hogy Magyarországot az elsőszülöttség azon rendje szerint kell országnolni és kormányozni, melyet az uralkodó a többi országokban és tartományokban megállapított, további közbeszúrt mondatban azt is kifejezi, hogy ezeket a többi országokat és tartományokat feloszthatatlanul és elválaszthatatlanul és Magyarországgal együtt kell birtokolni. Tehát a szöveg a Magyarországgal való együttbirtoklást mint az uralkodó által a többi országok és tartományok számára megállapított szabályt állítja oda, de a többi országok és tartományok számára megállapított ennek a szabálynak a magyar törvényben való reprodukálása tanúsága annak, hogy ezt a szabályt maga részéről Magyarország is akarja. Ebben tehát szintén akaratkijelentés foglaltatik az uralkodó személyazonosságára nézve és arra, hogy ez a személyazonosság meg ne szüntettessék.

Az akaratkijelentés eszerint úgy az osztrák ház feje és ezen ház országainak és tartományainak uralkodója részéről, mint a magyar állam részéről egybehangzóan az uralkodó személyazonosságának biztosítására és megtartására irányul.

Az uralkodóház, mint a magyar államon kívüli önálló jogi tényezőt képező fejedelmi ház és a magyar állam között az akaratmegegyezés létrejötte ennél fogva az 1723: I. és II. t.-c.-ből megállapítható és így ebből a szempontból sincs akadálya annak, hogy azt a szerződést, amelyet az 1867: XII. t.-c. mint az uralkodóház és Magyarország között kötöttet említ, az osztrák és a magyar állam között jogviszonyt megállapító szerződésnek minősítsük.

Most már lássuk, mik a jogi következményei ennek a szerződésnek, illetve jogviszonynak ?

Az 1867: XII. t.-c. a 2. §-ban határozza meg az 1723: I. és II. t.-c.-en alapuló jogviszonynak a tartalmát. E szakasz szerint az említett ünnepélyes alapszerződés megállapítván a Habsburg-ház nőágának trónöröklési jogát, kimondotta egyszersmind, hogy azon országok és tartományok, melyek a megállapított öröklési rend szerint egy közös uralkodó alatt állnak, feloszthatlanul és elválaszthatlanul együtt birtoklandók. Ugyanezen §. szerint az együttes birtoklás kimondásából származik az együtt birtoklandó országok közös biztosságának együttes erővel leendő védelme és fenntartása.

A Magyarország és Ausztria közötti jogviszonynak, mely itt meg van határozva, első eleme tehát a következő: Magyarországra nézve a trónöröklésnek az osztrák fejedelmi ház meghatározott nőágára való kiterjesztésével megállapíttatik ugyanaz az öröklési rend, amely az osztrák fejedelmi háznak országaiban és tartományaiban már meg van állapítva és ezzel kapcsolatban kimondatik, hogy a fentebbiek szerint meghatározott nőági utódok kihaltáig Magyarország és az osztrák fejedelmi ház országai és tartományai, vagyis amint ma mondjuk, Ausztria, együtt birtokoltassanak. A jogviszony tartalma tehát a két országcsoport, vagyis a két állam uralkodójának meghatározott eset beálltaig való személyazonossága és ebből a célból a két állam trónöröklési rendjének ezen idő alatt való egyformasága. Az uralkodó személyazonossága Magyarország és az osztrák fejedelmi ház országai között 1526-tól addig is fennállott, de addig jogilag pusztán esetleges tény volt. Jogilag esetleges tény volt még a trónöröklésnek 1687-ben történt behozatala után is, mert az uralkodó személyazonossága nem a Magyarország és az osztrák fejedelmi ház mint e fejedelmi ház országainak és

tartományainak birtokosa közötti jogviszonyon, hanem azon a jogilag véletlen körülményen alapult, hogy miután Magyarországnak már választás alapján ugyanaz a személy volt királya, mint aki a többi országok uralkodója, Magyarország egyoldalúlag oly trónörökösödési rendet hozott be, amelynek következtében az uralkodó személyazonossága tényleg tovább is fenmaradt. De sem az öröklési rend egyformasága, sem az uralkodó személyazonossága egymás irányában jogi kötelezettséggel 1687-ben meg nem állapított. 1722/3-ban azonban az uralkodónak személyazonossága és e célból az öröklési rend egyformasága egymás iránti jogi kötelezettséggel állapított meg, és ennél fogva 1723 óta az az állapot, hogy Magyarországnak és Ausztriának egy személy az uralkodója mindaddig, míg az 1722/3-ban meghatározott nőágak ki nem halnak, az 1722/3-ban megkötött szerződésnek és ebből folyólag a két állam közötti jogviszonynak a következménye.

Az ekkép megállapított jogviszony bizonyos korlátozásokat és kötelezettségeket von maga után a benne álló két államra nézve.

Ilyen korlátozás első sorban az, hogy a szerződő felek mindegyike kötelezve van az oly intézkedéstől való tartozkodásra, amely-nél fogva az együttes birtoklás megszűnnék, vagyis a két állam egymástól elválna; tehát kötelezve van arra, hogy ne változtassa meg a trónörökösödési rendjét olyképen, hogy annak alapján az egyik államban másra kerülne az uralkodás sora, mint akire a másokban. De miután nemcsak az elválhatatlan, hanem a feloszthatatlan együttes birtoklásra való kötelezettség is ki van mondva, olyan intézkedéstől is köteles a két szerződő fél tartózkodni, amely szerint nem ugyan az egész állam, hanem annak egyes országai és tartományai más uralom alá kerülnének mint a többiek, tehát attól, hogy az egyik vagy másik állam országai az uralkodóház több ága között felosztassanak, amint ez az 1723: I. és II. t.-c. előtt még nem régen divatban volt. Ha azonban mégis akarnának a trónöröklési renden módosítani, p. o. hogy az egyes ágak más sorrendben kerüljenek trónra, vagy hogy a nem egyenrangú házasságból származó gyermekek is trónöröklési joggal bírjanak stb., akkor ezt kölcsönös egyetértéssel egyformán kellene tenniök. Ugyanígy kellene eljárniok, ha az együttes birtoklást p. o. olykép akarnák megszüntetni, illetve módosítani, hogy az egyik államban az uralkodó ház egyik ága, a másokban másik ága uralkodjék, ha tehát a két állam közötti viszonylatra akarnák behozni azt a szokást, amely azelőtt az osztrák-német tartománycsoportra nézve dívott.

Ha az 1867: XII. t.-c.-ben említett szerződést nem a magyar állam és az osztrák állam, illetve osztrák fejedelmi ház között, hanem a magyar nemzet és a magyar király között kötött szerződésnek minősítenők, akkor a magyar államra nézve e tekintetben semmiféle korlátozás nem állna fenn, mert akkor a magyar nemzet és a magyar király között létrejött szerződés nem jelentene többet és mást, mint ami a nemzet és a király akarat megegyezésével hozott törvény, és akkor a magyar állam e két tényezője a másik állammal szemben teljes jogi korlátlanossággal járhatna el; de ebben az esetben ugyanígy járhatna el Ausztria is. Vagyis ebben az esetben az osztrák fejedelmi ház feje: a császár, mert csak ezt illeti ottani közjog szerint az intézkedés ezen a téren, amiről most még közelebbről nem szólok, a magyar államtól teljesen függetlenül megszüntethetné az együttes birtoklást, vagyis hozhatna be oly örökösödési rendet Ausztria számára, amely szerint a trón ott másra szálljon, mint Magyarországon — p. o. valamely uralkodó nem egyenrangú házasságából származó gyermekeire — vagy amely szerint Ausztria egyik vagy másik tartománya külön uralkodót nyerjen.

Az 1867: XII. t.-c.-ben kimondott feloszthatatlanság és elválhatatlanság ebben az esetben a magyar államra nézve jogilag hatálytalan *clausula perpetuae sanctionis* volna, s így nem volna alkalmas arra, hogy valamit jelentsen, a másik állam tekintetéből pedig üres óhaj volna, amelynek eleget tenni, vagy nem, teljesen a másik állam, illetve az ő tényezőinek szabad tetszésétől függene.

Azt hiszem kétségtelen, hogy midőn az 1867: XII. t.-c. megállapította, hogy az 1723: I. és II. t.-c., mint alapszerződés, a közös uralkodó alatt álló országok feloszthatatlanul és elválthatatlanul együttes birtoklását mondotta ki, ezt a korlátlanosságot zárta ki, és hogy a feloszthatatlan és elválthatatlan együttes birtoklás nem a semmi módon való feloszthatatlanságot és elválhatatlanságot, hanem éppen azt a korlátoltságot jelenti, ami a feloszthatóság és elválhatóság tekintetében szerződésszerűleg fennáll.

Hogy az alapul szolgáló szerződés felbontásával mikor szünhetik meg a két állam közötti jogviszony, vagyis azoknak elválhatatlan és feloszthatatlan együttes birtoklása, arra még vissza fogok térni, előbb azonban más kérdésekkel kell foglalkoznom.

A két fél közötti jogviszonyból folyó kötelezettségből következik, mint láttuk, hogy mind a két szerződő félnek tartózkodni kell oly intézkedéstől, amely a szerződés szerint megállapított állapottal

ellenkezik, avagy ha attól el akarnának térni, azt mind a két szerződő fél egyetértésével kellene tenni.

Ennek az egyetértésnek szempontjából foglalkoznunk kell azzal a kérdéssel, hogy mely államhatalmi tényezők azok, amelyeknek hozzájárulásától függ az egyik és a másik államban az itt szóba jöhető intézkedések hatályossága és amelyeknek egymás közötti egyetértése a szerződés kötelezettség folytán szükséges.

A magyar államban az országgyűlés és a király ezek a tényezők, az kétségtelen. Hogy az osztrák államban melyek ezek a tényezők, az kevésbé bizonyos.

Ausztriában ugyan most már be van hozva az alkotmányosság, azonban legalább is kérdéses, vajjon ez az alkotmányosság kiterjed-e annyira, hogy a trónöröklés rendjét szintén alkotmányos úton kell megállapítani, vagy a már megállapítottat megváltoztatni. Nézetem az, hogy ezt a kérdést annak a körülménynek figyelembe vételével kell megoldani, amely szerint a fejedelmi ház Ausztriában a német államokban fennálló állapotokhoz hasonlóan még mindig külön közjogi személyiség, amelynek jogrendjét a szűkebb értelemben vett állami jogrendtől meg kell különböztetni, habár az állami jogrendre több tekintetben irányadó. Ennek kifejezője az is, hogy az osztrák uralkodóháznak külön, az állami törvényektől megkülönböztetett ú. n. házi törvényei vannak és hogy a házi ügyek vitelének külön organuma van, t. i. az uralkodóház minisztere.

Az osztrák fejedelmi háznak mint az állam alkatrészét képező, de az államban megkülönböztetett közjogi személyiségnek házi törvényei rendezik Ausztriában a trónöröklést is, mert a jelenlegi trónöröklés alapjául tekintett 1713. évi április 19-iki fejedelmi nyilatkozat, vagyis az ú. n. osztrák *pragmatica sanctio* ily házi törvény.

A fejedelmi házi törvényhozás Ausztriában hatályos az államra is, de nem megfordítva, vagyis a házi törvényhozás magasabban álló, mint a szűkebb értelemben vett állami törvényhozás. Ennek folytán a fejedelmi házi törvényhozásnak a tárgyai nem képezik az ettől megkülönböztetett állami törvényhozásnak a tárgyait, és az alkotmányosság, amelyet 1860-ban az osztrák császár behozott az állami törvényhozásra nézve, nem terjed ki a fejedelmi házi törvényhozásra. Így magyarázható, hogy sem az 1861. évi februári pátenz, sem az 1867. évi ú. n. decemberi alkotmány értelmében a birodalmi tanácsnak *taxative* megállapított hatáskörében a trónöröklésnek kérdése nincsen felsorolva, és hogy a trónöröklés rendjének megállapítása és a már megállapítottak megváltoztatása

Ausztriában jelenleg is nem az alkotmányos úton gyakorolt állami, hanem a fejedelmi házi törvényhozás hatáskörébe tartozik.

Más kérdés, vajjon az osztrák fejedelmi házi törvényhozás körében a trónöröklés rendjének megállapítása az uralkodó kizárólagos joga-e, avagy csak a nagykorú agnatusok hozzájárulásával történhetik, amint ez a német fejedelmi házak nagy részében jelenleg ismét szokás. Abból a körülményből, hogy az 1713. évi április 19-iki nyilatkozat III. Károlynak egyoldalú kijelentése volt, e tekintetben még semmi sem következethető, mert 1713-ban az osztrák fejedelmi háznak magán III. Károlyon kívül egyáltalán nem volt nagykorú férfi agnatusa. Az 1703 szeptember 12-iki ú. n. pactum mutuae successionis pedig, amely a tulajdonképeni alapja az osztrák trónöröklési rendnek — mert az 1713. évi április 19-iki nyilatkozat, csak annak az interpretációjául jelentkezik, — az akkor életben volt agnatusok, vagyis I. Lipót és két fia: József és Károly közötti szerződés volt. I. Józsefnek az 1713. évi április 19-iki nyilatkozatban foglalt értelmezés által mellőzött és férfi agnatusok hiányában legközelebből érdekelt két leánya pedig a renunciatio formájában utólag hozzájárult az 1713. évi április 19-iki nyilatkozathoz. Mindezekből következtetve fel lehetne állítani azt a tételt, hogy a trónöröklésre vonatkozó házi törvényhozás az osztrák fejedelmi ház körében is a nagykorú agnatusok hozzájárulásához van kötve. Akárhogyan álljon is azonban e tekintetben a dolog, az kétségtelennek látszik, hogy a birodalmi tanács hozzájárulásához kötve nincs.

Ha már most ezeket a körülményeket a trónöröklés rendjének megállapítása tekintetében Magyarország és Ausztria közötti szerződésszerű lekötöttség szempontjából figyelembe vesszük, akkor a következő gyakorlati eredményekre jutunk. A szerződésszerű lekötöttség annyit jelent, hogy mind a két félnek tartózkodni kell a trónöröklés rendjének egyoldalú megváltoztatásától, de az egyetértő megváltoztatás szabadsága fennáll. Ennélfogva, ha a magyar állam a trónöröklés rendjét meg akarná változtatni, a szerződésszerű kötelezettség azt hozná magával, hogy az uralkodó mint magyar király és az országgyűlés csak akkor hozzájárul meg vagy léptessék életbe a megfelelő magyar törvényt, ha a trónöröklés rendje a másik szerződő félre, vagyis Ausztriára nézve szintén ugyanígy megváltoztatattatik. A másik szerződő félre nézve a trónöröklés rendjének megváltoztatására jogosult tényező azonban ugyancsak az uralkodó, mint osztrák császár és mint az osztrák fejedelmi ház feje és pedig vagy kizárólag egyedül, vagy a nagykorú agnatusok beleegyezésével,

aszerint, amint e kérdésben a házi törvényhozás a fejedelmi ház fejét egyedül vagy az agnatusok hozzájárulásával illeti meg.

Viszont azonban az uralkodó mint osztrák császár és mint az osztrák uralkodóház feje is szerződésszerűleg kötelezve van, hogy Ausztriára nézve akár egyedül, akár a nagykorú agnatusok hozzájárulásával csak akkor változtassa meg a trónöröklés rendjét, ha azt a magyar államra nézve a magyar törvényhozás — király és országgyűlés együtt — megfelelőleg szintén megváltoztatja.

Nem lehetetlen azonban, hogy valamikor Ausztriában is az állami törvényhozás körébe fogják utalni a trónöröklés rendezésének kérdését a házi törvényhozás köréből és akkor az állami törvényhozás lesz az, amely szerződésszerű kötelezettségben fog állni a magyar állami törvényhozás irányában és viszont a magyar törvényhozás is az osztrák állami törvényhozás megfelelő intézkedéséhez lesz kötve. Kérdés, vajjon nem kifogásolható-e a magyar állam szempontjából Ausztria törvényhozási viszonyainak ily nemű megváltoztatása és tekintettel arra, hogy az ottani törvényhozási viszonyoknak ilyenemű megváltoztatása gyakorlati szempontból a magyar törvényhozás szabadságának nagyobb terjedelmű szerződésszerű lekötöttségét fogja jelenteni, mint amilyen volt az 1723. I. és II. t.-c. meghozatalakor, nem volna-e Magyarország jogosult arra, hogy magára nézve ily nagyobb terjedelmű lekötöttséget el ne ismerjen.

Erre a kérdésre kettős alapon lehet a választ megadni. Először általános jogelvek alapján, másodsor a magyar alkotmányjogban már fennálló tételes rendelkezések alapján.

Ami az első alapot illeti, erre nézve meg kell jegyezni a következőket. A viszony, amely a két állam között a felforgó tárgyra nézve létrejött, olyan, hogy annál fogva a két állam bizonyos esetben közös egyetértéssel tartozik eljárni. Az ily viszony mellett, hacsak a jogviszony alapját képező szerződés különösen meg nem állapítja, a szerződő államok nem lehetnek megkötve abban az irányban, hogy alkotmányukat meg ne változtathassák olyképen, hogy a közös egyetértés tárgyát képező ügyben más szervek legyenek hivatottak határozni és a szükséges egyetértést létesíteni, mint amelyek erre azelőtt voltak hivatottak. Miután az 1723. I. és II. t.-c.-ben csak általában foglaltatik bent az együttes birtoklásra való kötelezettség, vagyis az a korlátolás, hogy az egyforma trónörökösödési rendet a két állam meghatározott személykör kihaltáig csak egyértelműleg módosíthatja, abban a tekintetben, hogy saját belső alkotmánya szerint ki legyen jogosult a trónöröklés kérdésé-

ben határozni, a két államnak teljes szabadsággal kell bírnia. És ennél fogva, ha e tekintetben a helyzet Ausztriában olyképp változik az 1723: I. és II. t.-c. meghozatala idejében fennállott helyzethez képest, hogy a trónörökösödés ott is alkotmányos intézkedés tárgya lesz, a helyzetnek ilyenmő változtatásából Magyarország szerződés-szerű lekötelezettségének megszűnését következtetni nem volna kellő iogalap.

De ugyanerre az eredményre jutunk a másik alapon is. Az 1867: XII. t.-c.-ből ugyanis kitűnik, hogy ez a törvény az alkotmányosságának Ausztriában való behozatalát nem tekinti oly körülménynek, melyből Magyarországra nézve az őt terhelő kötelezettség alól való mentesülés következne, habár az alkotmányosságának odaát való behozatala azoknak a kérdéseknek elintézését, melyekhez addig elegendő volt az uralkodónak és a magyar országgyűlésnek megegyezése, harmadik tényezőnek a megegyezéséhez köti. Mert az 1867: XII. t.-c. annak, hogy a közös ügyeket pontosan meghatározza, és hogy azoknak elintézési módját ujonnan szabályozza, kifejezetten egyik alapokául azt állítja oda, hogy az uralkodó többi országait is alkotmányos jogokkal ruházta fel és hogy így megváltozott az a helyzet, amely szerint azelőtt Magyarországot és a többi országokat közösen érdeklő viszonyokra vonatkozólag a magyar országgyűlés és a magyar király közegyetértéssel intézkedtek s amely szerint ez intézkedések megállapításánál más ország befolyással nem bírt, és mert az 1867: XII. t.-c. ezen az alapon találja szükségesnek, hogy a két egymástól független alkotmányos képviselő közti érintkezés módja megállapíttassék. Igaz, hogy az 1867: XII. t.-c. a helyzetnek eme változás alapján csak azt állapította meg, hogy a közös viszonyok elintézése körül szükséges a két alkotmányos képviselő közötti érintkezés; de ebből kétségtelenül következik, hogy ha Ausztriában alkotmányos befolyás engedtetik a trónöröklés kérdésének rendezésére is, az alkotmányos befolyásnak ily megengedése következtében Magyarország a *pragmatica sanctio*val vállalt kötelezettséget magára nézve megszüntnek még nem tekinthetné.

Az együttes birtoklásnak alapuló jogviszonynak az 1867: XII. t.-c. 2. §-sa szerint, mint láttuk, további tartalma az együtt birtoklandó országok közös biztosságának együttes erővel leendő védelme és fentartása. Az 1867: XII. t.-c. szerint ez egyenesen származik a *pragmatica sanctio*ból, vagyis Magyarország és az uralkodóház között kötött szerződésből. Ha az 1722/3-ban Magyarország és az osztrák feje-

delmi ház között kötött szerződésből ma a magyar állam és az osztrák állam közötti jogviszonyt következtetünk és így az említett szerződést a magyar állam és az osztrák állam közötti szerződésnek minősítjük már annyiban is, amennyiben a benne kimondott együttes birtoklásból az uralkodó személy azonosságára vonatkozó kötelezettség és a két állam trónöröklési rendjének egyforma szabályozására vonatkozó korlátozottság származik, épügy, sőt talán még inkább a két állam közötti jogviszonyt és szerződést kell következtetni annyiban, a mennyiben ebből a szerződésből a közös és kölcsönös védelmi kötelezettség származik. Magyarországgal szemben az uralkodóház által elvállalt védelmi kötelezettségnek csak úgy lehet egyáltalán valami jelentősége és értelme, ha azt az osztrák fejedelmi ház vállalta el mint e ház országainak absolut hatalmú birtokosa és ha ez a kötelezettség az osztrák fejedelmi házról az osztrák államra is áthárul és pedig még akkor is, ha az osztrák állam alkotmányos országgá válik. Hogy tehát a közös és kölcsönös védelmi kötelezettség Magyarországot és Ausztriát egymással szemben terhelhesse, akkor azt a szerződést, amely annak alapjául szolgál, feltétlenül a magyar állam és az osztrák állam közötti szerződésnek kell minősítenünk.

Lássuk azonban közelebbről ezt a közös és viszonos védelmi kötelezettséget; lássuk, hogy miből áll az? A védelmi kötelezettségből egész általánosságban csak annyi következne, hogy amennyiben az egyik állam valamely harmadik állam részéről megtámadtatik, a másik védelmet tartozzék neki nyújtani. Az 1867: XII. t.-c. azonban továbbmenőleg állapítja meg a kötelezettséget. Nevezetesen megállapítván nem az egymásnak, hanem a közös biztosságnak megvédelmezésére való kötelezettséget, a kötelezettség megjelölésében nem csupán az egyszerű védelemnyújtást jelöli meg, hanem a közös biztosságnak fentartását is; a közös biztosság védelmére és fentartására nézve pedig annak együttes erővel leendő teljesítését mondja ki. Azután meghatározta az 1867: XII. t.-c. azt is, hogy mi által teljesíti a két állam ezt a kötelezettséget.

Ami a közös biztosság fentartására irányuló kötelezettséget illeti, ezt annyiban tekinthetjük a pusztá védelemnyújtásnál továbbmenő kötelezettségnek, amennyiben a pusztá védelemnyújtás csak azt jelenti, hogy ha az egyik állam megtámadtatik, a másik védelmezni tartozik. A közös biztosságnak fentartására vonatkozó közös és viszonos kötelezettség jelenti azonban azt is, hogy mind a két szerződő fél kötelezve van, hogy megtámadás nélkül is igyekezzék a

közös biztosságot fentartani. Ebben bent van az oly magatartásra való kötelezettség is, amely mind a két fél közös biztosságának fentartására szolgál; jelenti tehát kétségkívül a két fél közös biztosságának fentartását a nemzetközi külpolitika segélyével. Másrészt a kötelezettség a közös biztosság együttes erővel leendő védelmére és fentartására irányul, tehát a védelemhez szükséges erők összekapcsolására is. Az 1722/3-ban létrejött szerződés alapján fennálló eme kötelezettség teljesítéseként azután megállapítja az 1867: XII. t.-c., hogy ezen kötelezettségből kifolyóan a két államnak vannak közös ügyei, ami azt jelenti, hogy mind a két államnak az állami feladatok egy részét egymásra való tekintettel kell kielégíteni. Az tehát, hogy az állami feladatoknak azt a részét, mely a közös biztosság együttes erővel leendő védelmében és fentartásában áll, a két állam mint közös ügyét tartozik intézni, szintén tartalma az 1722/3-ban megkötött szerződéssel létrejött jogviszonynak. Ezt az 1867: XII. t.-c. határozottan megállapítja, mert a 4. és 5. §-ban kimondja, hogy a *pragmatica sanctio* szerint addig is voltak a közös biztosság védelmének és fentartásának kötelezettségéből folyó közös viszonyok, melyeket Magyarország addig sem intézett elkülönítve, hanem az uralkodóval mint a többi országok fejedelmével együttesen és mert Magyarország e közös viszonyokat mint a *pragmatica sanctio*-ból származó kötelezettséget ezután is elismeri.

Az azonban, hogy az 1722/3-ban megkötött szerződéssel létrejött jogviszony tartalma az is, hogy a közös biztosság védelme és fentartása a két állam közös ügye, vagyis közösen kielégítendő állami feladat, még nem jelenti azt, hogy e jogviszonyban már meg van határozva, hogy a két állam eme feladatának közös kielégítése milyen módon történjék. Bizonyos állami ügyek közösségének kötelezettsége a *pragmatica sanctio*-ból csak egész általánosságban következik, de, hogy ezeket az állami ügyeket mint közösek a két állam hogyan intézze el, esetenkénti egyezkedés és egyetértés által, vagy közös szervek által, avagy más módon-e, arra nézve az 1722/3-ban létrejött szerződés nem tartalmaz kötelezettséget és azt minden kötelezettségtől menten állapíthatja meg a két állam s vezetheti magát ennek meghatározásánál pusztán a célszerűség követelményeitől. Meg volt ennek bizonyos módja állapítva az 1867: XII. t.-c. meghozatala előtt is, megállapította ennek módját az 1867: XII. t.-c. is, de sem az azelőtt fennállott módja ennek az elintézésnek, sem az 1867-ben megállapított nem tartalma az 1722/3-ban megkötött szerződéssel létrejött jogviszonynak és az 1867: XII. t.-c.-kel szabályozott új mód,

amint e törvény megállapítja, csakugyan nem valami kötelezettség alapján, hanem pusztán a célszerűség és egyéb körülmények figyelembevételével történt.

Magyarország és Ausztria jogi kapcsolatában az a körülmény tehát, hogy a két államnak egymásra való tekintettel közösen ki-elégítendő állami feladatai, vagyis közös ügyei vannak, nemcsak az 1867: XII. t.-c.-nek a következménye, hanem e törvény értelmezése szerint már az 1722/3-ban létrejött szerződésnek a folyománya és pedig olykép, hogy ezeknek az állami ügyeknek az előadott értelemben való közössége jogi kötelezettség. A 1867: XII. t.-c. ezt csak elismeri, midőn ismételten kijelenti, hogy a közös ügyek közössége folyik a *pragmatica sancti*óból. Új intézkedés azonban, az 1867: XII. t.-c.-ben a közös ügyek elintézése módjának már említett új szabályozásától eltekintve, a közös ügyek körének határozott kijelölése, vagyis a közös ügyek körvonalozása, mert bár bizonyos állami feladatoknak közös érdekűsége 1867 előtt is folyt a *pragmatica sacti*ó-ból, az, hogy melyek ezek az állami feladatok, pontosan meghatározva nem volt. Az 1867: XII. t.-c. értelmezése szerint az 1722/3-ban megkötött szerződésből csak annyi következik, hogy a közös biztosság együttes erővel leendő védelme és fentartása közös és viszonos kötelezettség. Hogy közelebbről nézve a dolgot, mely egyes intézkedések azok, amelyeknek a közösségét ez a kötelezettség jelenti, azt már csak az 1867: XII. t.-c. határozza meg.
